

Innst. S. nr. 108

(2000-2001)

Innstilling fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Per Sandberg, Per Roar Bredvold og Siv Jensen om nedsettelse av et offentlig utvalg for å gjennomgå bruken av sakkyndige i barnefordelingsaker

Dokument nr. 8:45 (1998-1999)

Til Stortinget

SAMMENDRAG

Bakgrunn

Forslagsstillerne fremmer med dette forslag om at det nedsettes et offentlig utvalg som skal gjennomgå alle sidene ved bruk av sakkyndige i barnefordelingsaker fordi det etter forslagsstillernes mening har utviklet seg en uheldig praksis på dette området.

Forslagsstillerne har sett mange eksempler på at bruk av sakkyndige i slike saker virker mot sin hensikt og kan være direkte skadelig både for barn og foreldre. Det er derfor på tide at denne ordningen tas opp til vurdering.

Forslagsstillerne mener endringene i barneloven av 1995 sammen med NOU 1995:23 er basert på grunnholdningene i barneloven av 1956 og ikke tilpasset de siste tiårs endrede familiemønster.

Et grunnleggende spørsmål er om barn bare har en såkalt psykologisk forelder. Så vidt vi kan se, finnes ingen oppdatert faglig fremstilling på norsk om dette og andre sentrale faglige spørsmål.

Når faglig foreldet eneforeldreteori nyttes som kunnskapsgrunnlag for en like foreldet barnelov, fører det i ytterste konsekvens til krig mellom foreldre, og derved til unødige psykiske lidelser hos et stort antall foreldre og barn hvert år.

Forslagsstillerne har sett mange tilfeller hvor bruken av sakkyndige har ført til negative konsekvenser i barnefordelingsaker. Noen av disse er:

- Bidrar til å forsinke saken.
- Rapportene skaper konflikter isteden for samarbeid.
- Kostnadskrevende.
- Saken kan belyses godt uten bruk av sakkyndige.
- Forskningsresultater om bruken av sakkyndige.
- Sakkyndige har liten bakgrunn i rettspsykologi.
- Dommerne blir for avhengige av de sakkyndige.

Forholdet til NOU 1998:17 om barnefordelingsaker

Forslagsstilleren er klar over at det i denne NOU er behandlet forhold som angår bruk av sakkyndige i barnefordelingsaker. Utvalget som har utarbeidet denne NOU har imidlertid ikke gått kritisk inn på de sakkyndiges rolle i barnefordelingsaker. Forslagsstilleren ønsker at det nedsettes et offentlig utvalg som har som mandat å sette seg godt inn i de sakkyndiges rolle, og samtidig ser på om deres medvirkning i disse sakene er nødvendig. En slik utredning vil være et godt supplement til NOU 1998:17.

Konklusjon

Som vist i Dokument nr. 8:45 (1998-1999) foreligger det ifølge forslagsstillerne mange tungtveiende momenter som taler for at det foretas en kritisk gjennomgang av bruken av sakkyndige i barnefordelingsaker. En slik gjennomgang må foretas av et offentlig nedsatt utvalg som får i mandat å se kritisk på denne virksomheten og komme med forslag til hvordan dette arbeidet bør organiseres i fremtiden, om det bør innføres en obligatorisk etterutdanning for sakkyndige og om de sakkyndige bør ut av denne typen saker slik at rettsvesenet selv tar seg av disse sakene uten hjelp av sakkyndige. Et slikt utvalg bør nedsettes så bredt som mulig slik at både de sakkyndiges representanter og de grupper som er kritiske til deres virksomhet får delta.

Det fremmes følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen nedsette et utvalg som får som mandat å kritisk gjennomgå alle sider ved bruken av sakkyndige i barnefordelingsaker, herunder å komme med forslag til fremtidig organisering og vurdere om denne ordningen bør falle helt bort. Utvalget må også vurdere hvorvidt det bør innføres en obligato-

risk etterutdanning for sakkyndige og komme med forslag til hvordan denne eventuelt bør organiseres."

KOMITEENS MERKNADER

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jon Olav Alstad, Frank Willy Larsen, Liv Marit Moland, Oddbjørg Ausdal Starrfelt og Shahbaz Tariq, fra Kristelig Folkeparti, lederen May-Helen Molvær Grimstad og Ola T. Lånke, fra Høyre, Trond Helleland og Inger Stolt-Nielsen, fra Senterpartiet, Anne Enger Lahnstein, og fra Sosialistisk Venstreparti, Ågot Valle, viser til at forslagsstillerne ønsker å nedsette et offentlig utvalg for å gjennomgå bruken av sakkyndige i barnefordelingssaker. Flertallet viser til brev av 20. mai 1999 fra daværende statsråd Valgerd Svarstad Haugland (vedlagt) og brev datert 11. mai 2000 fra nåværende statsråd Karita Bekkemellem Orheim (vedlagt). Der vises det til at det allerede foreligger to offentlige utredninger som har vurdert bruken av sakkyndige i barnefordelingssaker og behandlet flere av spørsmålene som forslagsstillerne ønsker utredet. I oppfølgingen av dette er det bl.a. utarbeidet en veiledning for sakkyndige i barnefordelingssaker. Det er videre satt i gang et toårig utdanningsprogram i sakkyndigearbeid. Flertallet registrerer at Barne- og familiedepartementet ikke ser et behov for enda en utredning om bruken av sakkyndige i barnefordelingssaker.

Flertallet slutter seg til departementets vurdering, og vil understreke at det bør være viktigere å sikre oppfølgingen av de utredningene som er foretatt fremfor å igangsette nye utredninger. Flertallet vil derfor avvise forslaget.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Per Roar Bredvold og Per Sandberg, registrerer i likhet med komiteens flertall at det foreligger to offentlige utredninger som har vurdert bruken av sakkyndige i barnefordelingssaker. Men i motsetning til flertallet mener disse medlemmer at verken veiledningen eller utdanningsprogrammet er av en slik karakter at det ønskede målet om konflikt-demping og barns beste blir resultatet. Et annet moment som disse medlemmer sterkt vil fremheve, er at det i disse utredninger overhodet ikke er benyttet kritiske innspill i forhold til dagens sakkyndige og deres praksis. Blant annet nevner utvalget ikke den eneste norske undersøkelsen om sakkyndige: Jahr, Marit Sæbø. 1988. Til barnets beste. En pilotundersøkelse om psykologer som sakkyndige i barnefordelingssaker. Bergen: Alma Mater.

Disse medlemmer kjenner ikke til at det finnes noen undersøkelse som kan bidra med støtte for at de sakkyndige har noe som helst positiv innvirkning på forholdet mellom barn og foreldre etter samlivsbrudd.

Tvert imot har disse medlemmer erfaring for at sakkyndige-utredninger som går sterkt i den ene partens favør, virker konfliktskjerpene og blir brukt som et sjikaneverktøy av den parten som er blitt best omtalt i utredningen. Mye taler for at dagens bruk av sakkyndige i barnefordelingssaker undergraver rettssikkerheten. De sakkyndige rapportene bygger mye på skjønn, noe som heller ikke ble tilbakevist under et møte med psykologiforeningen.

Disse medlemmer mener dermed at de sakkyndiges rapporter ofte tillegges å være bedre faglig vurdert av retten enn hva tilfelle er. Sakkyndige rapporter vil nødvendigvis være farvet av de sakkyndiges egen bakgrunn og erfaring, og ikke 100 pst. objektive. Dette kan igjen resultere i at retten blir feilinformert i større eller mindre grad. Saken vil derfor ikke bli godt nok belyst fra begge sider, med de konsekvenser dette vil kunne få for domsavsigelsen.

Disse medlemmer vil påpeke at det etterutdanningsopplegget Barne- og familiedepartementet i sin helhet har overlatt Norsk Psykologforening å gjennomføre og som flertallet i komiteen viser til, faktisk er uten noen form for etterprøving fra de "brukerne" dette faktisk berører. Disse medlemmer mener dette bare vil sikre de sakkyndiges egne profesjonsinteresser og bibeholde konfliktene i et fallert system.

Disse medlemmer anser et frivillig opplegg med 6 kursdager fordelt på 3 dager vår og 3 dager høst som utilstrekkelig i denne sammenhengen. Resultatet vil være en videreføring i de sakkyndiges trening i å behandle alle foreldre som potensielle patologiske tilfeller, slik at det ville være den helt dominerende faktoren.

Disse medlemmer vil påpeke den store vitenskapelige usikkerheten som knytter seg til utredninger foretatt av barnefaglig sakkyndige.

Disse medlemmer stiller spørsmål ved om de sakkyndige i det hele tatt bidrar til noen opplysning av saksforholdet i barnefordelingssaker. Det er viktig at man holder fast ved at så godt som alle foreldre er skikket som omsorgspersoner.

Disse medlemmer har ved selvsyn sett at sakkyndige-utredninger ofte går så tett inn på folks privatliv at det faktisk også er et spørsmål om bruken av sakkyndige-utredninger er i strid med Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen art. 8 ved at privatlivets fred blir krenket.

Disse medlemmer mener disse spørsmål er usikre. Disse medlemmer har imidlertid gjennom mange henvendelser erfart at det er personer som har fått alvorlige personlige og psykiske problemer etter å ha blitt hånet og latterliggjort i sakkyndige-utredninger. På samme måte får barna ofte personlige og psykiske problemer etter at de med sakkyndiges assistanse har fått forringet sitt forhold til en av sine foreldre.

Disse medlemmer mener problemet er at disse sakkyndige gjør mange feil, som gjør seg gjeldende av at de ofte arbeider i en psykodynamisk tradisjon. Denne teoridannelsen, som går tilbake til Freud, er på

kraftig tilbakegang, men er ennå dominerende i Norge. De fleste av teoriens teser er forkastet i moderne forskning. Terapi som blir drevet i denne tradisjonen savner annen effekt enn suggesjonseffekter, og diagnoser som stilles ut fra for eksempel projektive tester har ingen prognoseverdi. Kliniske bedømmelser eller sakkyndige-rapporter av psykologer og psykiatikere bør derfor vurderes kritisk. En kvalitetssikring eller autorisasjon av sakkyndige må derfor vurderes, mener disse medlemmer.

Disse medlemmer viser til en kronikk i Dagbladet 16. oktober 1999 hvor advokatene Fridtjof Feydt og Christine Hamborgstrøm skriver:

"I straffesaker må de rettspsykiatrisk sakkyndige sende sin erklæring til Den rettsmedisinske kommisjon, som veier rapportens faglige innhold, både premisser, vurdering og konklusjon. Sakkyndige utredninger i barnevernssaker avgis derimot uten noen form for overordnet faglig kontroll, noe som ikke sjelden medfører at man kan lese de mest selsomme uttalelser i rapportene."

Disse medlemmer er spesielt bekymret for tendensen til å "patologisere", dvs. finne alvorlige og mentale problemer og forstyrrelser hos stort sett alle. Dette, i sammenheng med svakheten i de projektive testene og de kliniske bedømmelsene, gjør at mange feilaktige diagnoser blir stilt.

Disse medlemmer mener denne observasjonen, om at foreldre som er skilt fra sine barn lett kommer ut for emosjonelle vanskeligheter, for eksempel aggresjon eller depresjon, åpenbart er feilkilder. I stedet tolkes slike helt normale reaksjoner som tegn på en forstyrret personlighet. Spesielt vanskelig synes sakkyndige å håndtere bedømmingen av personer som drar i tvil deres egne funksjoner. Man merker også disse tendensene i den offentlige debatten der de sjelden på alvor lytter til innvendinger mot sine teorier og har en tendens til å bortforklare opponentens argumenter som uttrykk for forstyrret personlighet. (Merkelig nok kom Freud først med den taktikken.)

Disse medlemmer mener også at man ser bort fra de åpenbare farer for barnets helse som ligger i at de påvirkes til å ta avstand fra en av sine foreldre og/eller skilles fra denne. Ytterst få har forsket på effekten av slik påvirkning, som dessverre ikke er helt uvanlig, og bare mangelen på forskning tyder på en ensidighet og partiskhet hos de sakkyndige. Det velmenende samholdet, som vil legge til rette og trygge en sunn oppvekst for barnet, synes ikke sjelden å ende motsatt, og det til enormt store direkte kostnader.

Disse medlemmer anbefaler Stortinget å støtte forslaget.

FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Stortinget ber Regjeringen nedsette et utvalg som får som mandat kritisk å gjennomgå alle sider ved bruken av sakkyndige i barnefordelingssaker, herunder å komme med forslag til fremtidig organisering og vurdere om denne ordningen bør falle helt bort. Utvalget må også vurdere hvorvidt det bør innføres en obligatorisk etterutdanning for sakkyndige og komme med forslag til hvordan denne eventuelt bør organiseres.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til dokumentet og rå Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Dokument nr. 8:45 (1998-1999) - forslag fra stortingsrepresentantene Per Sandberg, Per Roar Bredvold og Siv Jensen om nedsettelse av et offentlig utvalg for å gjennomgå bruken av sakkyndige i barnefordelingssaker - bifalles ikke.

Oslo, i familie-, kultur- og administrasjonskomiteen, den 25. januar 2001

May-Helen Molvær Grimstad
leder

Liv Marit Moland
ordfører

Oddbjørg Ausdal Starrfelt
sekretær

Vedlegg 1

Brev fra Barne- og familiedepartementet v/statsråden til familie-, kultur- og administrasjonskomiteen, datert 20. mai 1999

Ad dokument 8:45 (1998-99) om nedsettelse av et offentlig utvalg for å gjennomgå bruken av sakkyndige i barnefordelingssaker

Jeg viser til nevnte dokument 8-forslag, mottatt i Barne- og familiedepartementet 22. april 1999, og vil opplyse følgende:

Forslagsstillerne er oppmerksomme på at det foreligger to offentlige utredninger som har vurdert bruken av sakkyndige i barnefordelingssaker. Barne- og familiedepartementet nedsatte i november 1994 ned et utvalg med oppgave å utrede sakkyndiges rolle i barnesaker. Flere av spørsmålene som forslagsstillerne ønsker utredet, ble vurdert av dette utvalget, som hadde følgende mandat:

1. Utvalget bes utforme og beskrive den sakkyndige rollen slik at forholdet til barnet, foreldrene og det offentlige tydeliggjøres. Dette innebærer også en gjennomgang av de regler og lovverk som regulerer rollen som sakkyndig i saker etter Lov om barneverntjenester og Lov om barn og foreldre.
2. Utvalget bes om å beskrive det faglige grunnlaget som er relevant for arbeidet som sakkyndig. Utvalget bes videre om å utrede og vurdere den faglige kompetansen som anses å være nødvendig for arbeidet som sakkyndig. Dette inkluderer behov for og krav til faglige kvalifikasjoner, metodikk og fagetiske retningslinjer.
3. Utvalget bes vurdere erfaringer med sakkyndiges arbeid slik de kommer til uttrykk i rapporter, erklæringer og muntlig fremstilling. Behovet for standardisering og kvalitetssikring skal særlig nøye vurderes.
4. Utvalget legger frem eventuelle forslag til tiltak på følgende områder:
 - a. Eventuelle endringer i lover og regler som regulerer den sakkyndiges rolle, drøftes og legges frem.
 - b. Forslag til opplæringstiltak utarbeides.
 - c. Forslag til kvalitetssikringstiltak for sakkyndighetsarbeid utarbeides.

Utvalget avga sin innstilling 28. september 1995, i form av NOU 1995:23 "Barnefaglige sakkyndighetsoppgaver - Rolleutforming og kvalitetssikring".

Utvalgets innstilling er fulgt opp ved utarbeidelse av en grundig veiledning for sakkyndige i saker etter barneloven og barnevernloven. Veiledningen retter seg direkte mot sakkyndige i deres arbeid, men er samtidig ment som en orientering for domstoler, fylkesmenn, fylkesnemnder for sosiale saker, parter og parters fullmektiger om de sakkyndiges arbeid i slike saker.

Videre er det, som et kvalitetsforberedende tiltak, satt i gang et to-årig utdanningsprogram i sakkyndighetsarbeid. Utdanningsprogrammet, som startet høsten 1998, er et samarbeid mellom Norsk Psykologforening og Den Norske Legeforening, og er basert på utvalgets innstilling. Det er i tillegg etablert en registreringsordning av fagpersoner som påtar seg arbeid for rettsapparatet og forvaltningen i barnesaker. Retten eller andre oppdragsgivere er ikke bundet i forhold til hvem de vil oppnevne som sakkyndige, men den offentlige registreringen er ment å være et tilbud om kvalitetskontroll. Fram til det første kullet har gjennomført videreutdanningen i sakkyndighetsarbeid, er det som en overgangsordning etablert et midlertidig register over sakkyndige.

Barne- og familiedepartementet anser på denne bakgrunn at forslagene i NOU 1995:23 er fulgt opp i den grad det er ønskelig.

I NOU 1998:17 "Barnefordelingssaker - avgjørelsesorgan, saksbehandlingsregler og delt bosted" har utvalget kommet med flere forslag til endringer i saksbehandlingsreglene, som bl.a. gir økte muligheter for å trekke inn sakkyndig under saksforberedelsene. Utvalget påpeker at den tradisjonelle bruk av sakkyndige, ofte i form av omfattende sakkyndige utredninger, ikke alltid er nødvendig for resultatet og kan pådra både parter og det offentlige unødvendige utgifter. I tillegg fører slik bruk av sakkyndige ofte til vesentlig lengre saksbehandlingstid. Utvalget foreslår derfor at det åpnes for en annerledes og mer varierende bruk av sakkyndige, slik at en sakkyndig kan oppnevnes av retten for å mekle mellom partene, gi dem råd og veiledning i forbindelse med utprøving av avtale eller for å samtale med barnet. Et sentralt punkt ved forslaget er at retten skal kunne la seg bistå av sakkyndig tidlig under saksforberedelsen. Formålet med forslagene er å øke mulighetene for minnelige løsninger og samtidig sørge for at avgjørelsesgrunnlaget blir best mulig.

Utredningen har vært på høring, og departementet vil nå vurdere hvordan forslagene eventuelt skal følges opp.

Ut over dette har Barne- og familiedepartementet nylig bevilget prosjektmidler til en undersøkelse vedrørende familiesaker som fremmes for domstolene, og bruk av sakkyndige. Hovedproblemstillingen er om det finnes spesielle kjennetegn ved familiesaker som fremmes for domstolen, hvilke hensyn som vektlegges ved dom/forlik og hvordan de sakkyndiges arbeid påvirker utfallet av saken. Undersøkelsen er nå i startfasen, og er ventet ferdig innen utgangen av året.

Barne- og familiedepartementet kan på dette grunnlaget ikke se at det er behov for enda en utredning om bruken av sakkyndige i barnefordelingssaker.

Vedlegg 2

Brev fra Barne- og familiedepartementet v/statsråden til familie-, kultur- og administrasjonskomiteen, datert 11. mai 2000

Ad dokument nr. 8:45 (1998-1999) om nedsettelse av et offentlig utvalg for å gjennomgå bruken av sakkyndige i barnefordelingssaker.

Jeg viser til brev av 14. april 2000 om nevnte dokument 8-forslag.

Jeg er kjent med at tidligere barne- og familieminister Valgerd Svarstad Haugland i brev av 20. mai 1999 har kommentert dokument 8-forslaget. Jeg vil slutte meg til hennes merknader.

Jeg kan opplyse at prosjekt om bruk av sakkyndige i barnefordelingssaker nå er i slutfasen, og at rapport vil ventelig foreligge i løpet av sommeren.